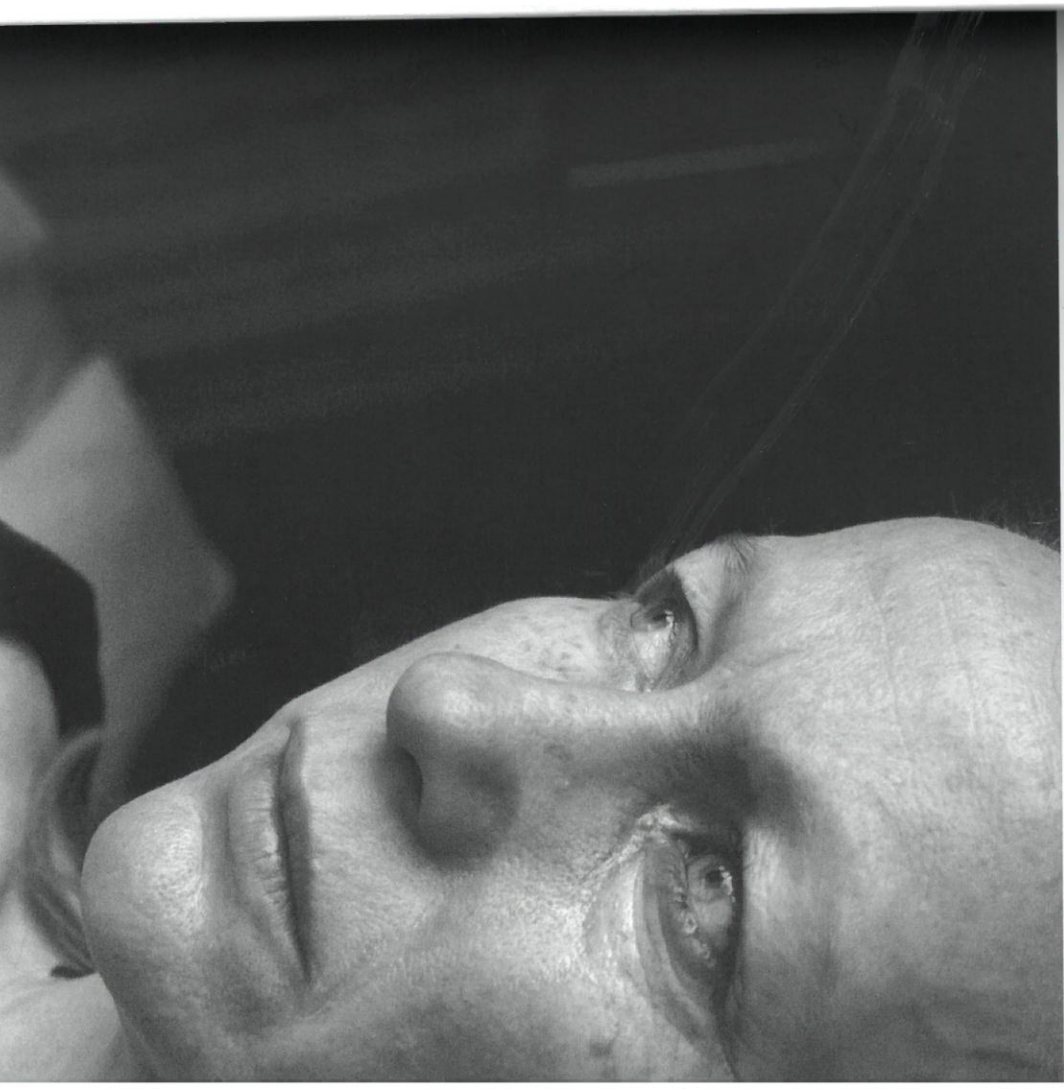

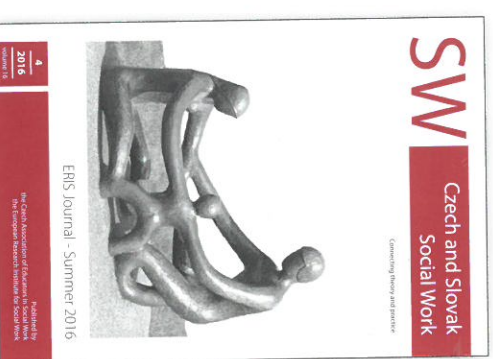
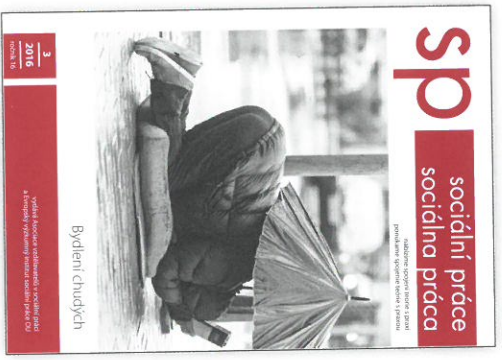
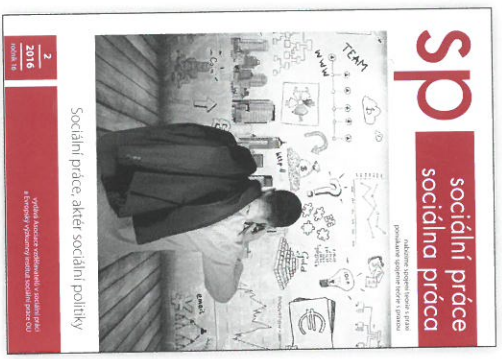
nabízíme spojení teorie s praxí
ponúkame spojenie teórie s praxou

Sociální práce a násilí na ženách

6
2016

vydává Asociace vzdělávatelů v sociální práci
a Evropský výzkumný institut sociální práce OUI

ISSN 1213-6204 (Print)
ISSN 1805-885X (Online)

Šéfredaktor / Editor-in-chief:
Libor Musil, Masaryk University, Czech Republic

Zastupci šéfredaktora / Deputy to the Editor-in-chief:
Brian Littlechild, University of Hertfordshire, United Kingdom
Eva Mydlíkova, Tmava University in Tmava, Slovakia

Redakční rada / Editorial Board

Balogova Beata, University of Presov, Slovakia
Erath Peter, Catholic University of Eichstätt, Germany
Ewijk Hans Van, University for Humanistic Studies, Nederland
Gojova Alice, University of Ostrava, Czech Republic
Gulczynska Anita, University of Lodz, Poland
Hämäläinen Juhja, University of Eastern Finland, Kuopio, Finland
Chytil Oldrich, University of Ostrava, Czech Republic
Jovelin Emmanuel, Catholic University of Lille, France
Kallay Andrej, Tmava University in Tmava, Slovakia
Keller Jan, University of Ostrava, Czech Republic
Klusacek Jan, Evangelical Theological Seminary College, Czech Republic
Kristan Alois, Jakob College, Czech Republic
Matulayova Tatiana, Palacky University, Czech Republic
Mills Karen, University of Hertfordshire, United Kingdom
Mertten Anna, University of Tampere, Finland
Novosad Libor, Palacky University, Czech Republic
Payne Malcolm, Manchester Metropolitan University, United Kingdom
Puhl Rita, Catholic University of Applied Sciences KFH NRW, Cologne, Germany
Rusanakova Marketa, Catholic University in Ruzomberok, Slovakia
Schavel Milan, Tmava University in Tmava, Slovakia
Sykorova Dana, Palacky University Olomouc, Czech Republic
Balaz Roman, Masaryk University, Czech Republic

Vychází 6x ročně / The Journal is published 6 times per year (4 times in Czech and Slovak, 2 times in English)

ISSN 1213-6204 (Print), ISSN 1805-885X (Online)

Registrační číslo MK ČR / Registration Number of the Ministry of Culture: MK ČR E 13795

Číslo vyšlo 31. prosince 2016 / This issue was published on 31st December 2016

Editor čísla / Issue Editor:

Tatiana Matulayova, Palacky University, Czech Republic

Vydává / Published by:

Asociace vydavatelů v sociální práci, Joštova 10, 602 00 Brno, IČO: 49465619
a Evropský výzkumný institut sociální práce OU, Fr. Štánka 3, Ostrava

Korektura / Proofreading: Vilem Krumnick

Grafická úprava / Layout: Radovan Goj (www.goj.cz)

Tisk / Print: Printo, spol. s r. o. (www.printo.cz)

Webové stránky časopisu / Journal Website: www.socialniproce.cz

Editorial

Editorial

Stati

Daniel Topinka:
Postoje veřejnosti k domácímu násilí. Jaké inspirace přináší pro sociální práci?

Barbora Holubová, Mária Durčíková:
Národná linka pre ženy zažívajúce násilie na Slovensku – analýza dát a prínosu po roku fungovania

Alena Pařízková, Jiří Frybort:
Násilí v procesech marginalizace žen v oblasti poskytování placených sexuálních služeb

Ivan Rác, Andrej Márel, Michal Kozubík:
Násilie páchané na rómstých ženách v partnerských vzťahoch

Milada Lázníčková, Veronika Plachá:
Zkušenosti žen, které prožily domácí násilí, se zaměřením
na vnímání pomoci od pomáhajících profesí

Karel Řezáč:
Dopady diskurzů sociální práce na doprovázející organizace péstounské péče

František Znebejānek:
Operacionalizace v kvantitativním sociálněvědním výzkumu

Soňa Vávrová, Šarka Dořičková:
Pseudosociální služby pro seniory v České republice: Výpověď, nebo byznys?

Recenze

Martina Vojtišková (ed.) a kol.: Mlčení boží

Petra Hokr Mihalová, Jitka Ondrušková, David Dohnal:
Ekonomické dopady domácího násilí v oblasti zdravotí

Online prakticko-publicistická část časopisu

Náše poslání a cíle

Zaměření příštího čísla

Papers

Daniel Topinka:
Public Attitudes to Domestic Violence. What Inspiration It Means for Social Work? 7

Barbora Holubová, Maria Durčiková:
National Hotline for Women Survivors of Violence in Slovakia – the Analysis of Data and of the Asset after One Year Operation 24

Alena Parížková, Jiri Frybert:
Violence in the Process of Marginalization of Women in the Provision of Paid Sexual Services 45

Ivan Rač, Andrej Mareš, Michal Kozubík:
Intimate Partnership Violence against Roma Women 62

Milada Laznicková, Veronika Plachá:
Women's Experiences of Domestic Violence, Focusing on the Perception of Help from the Helping professions 78

Karel Rezac:
The Impacts of Social Work Discourse on the Accompanying Organizations of Foster Care 86

František Znebejanek:
Operationalisation in Quantitative Research in Social Sciences 97

Sona Varrova, Sarka Doricková:
The Pseudo-Social Services for Seniors in the Czech Republic: Help or Business? 109

Book Reviews

Book Reviews 126

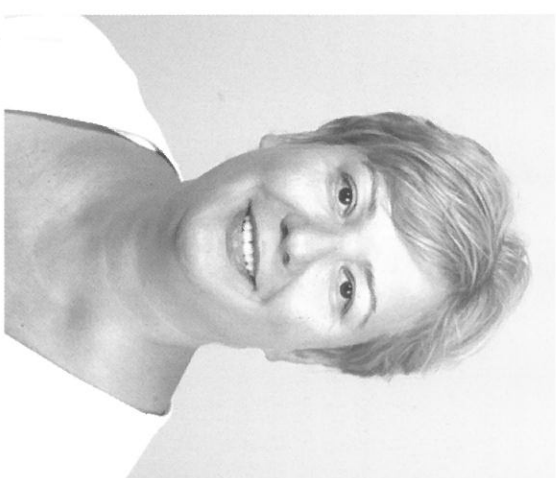
Online Practical-Journalistic Part of the Journal 131

Our Mission 133

Next Issue Focus 134

Editorial

Násilie páchané na ženách je globálny sociálny problém. Jeho spoločenská závažnosť je rozdielne vnímaná v jednotlivých štátoch sveta v závislosti na kultúrnych, ekonomických a politických podmienkach. Odlišnosti sú zreteľné aj v oblasti prevencie a pomoci. Európsky rok boja proti násilniu páchaného na ženách (2016) mal apelovať na jednotlivé členské štáty Európskej únie, aby zintenzívnili úsilie v oblasti hľadania účinnějších opatrení. Táto skutočnosť bola aj podnetom pre voľbu tematického čísla časopisu práve v danom roku. Zámerom bolo zistiť aktuálny stav participácie sociálnej práce na riešení tohto závažného sociálneho problému. Skutočnosť, že je téma skutočne pre výskumníkov aktuálna, potvrdzuje neobyčajne vysoký záujem o publikovanie akademických statí. Napokon sa síce do predkladateľného čísla dostalo len päť tematických statí, ale niektoré ďalšie ešte môžu byť publikované po dopracovaní. Zaradené akademické state ako celok upozorňujú na zásadné otázky, ktoré sú výskumníkmi a praktickými reflektované. Patrí k nim otázka postojov verejnosti, vybrané formy intervencie a otázka pomoci vybraným marginalizovaným skupinám žien. Z hľadiska výskumu sa potvrdzuje, že sú realizované kvalitatívne štúdie, ktoré prinášajú lepšie porozumenie tomu, čo funguje, rovnako ako prežívaniu a názorom klientiek. Súčasne state prinášajú ďalšie inšpirácie pre výskumny i konkrétne odporúčania pre aplikáciu prax.

Úvodná stať Daniela Topinka *Postoje verejnosti k domácnému násilniu. Jaké inspirace přináší pro sociální práci?* upozorňuje na zmenu v postojoch verejnosti k domácnému násilniu a potrebu aktualizácie intervencii sociálnej práce. Autor vychádza z tézy, že verejná mienka do značnej miery legitimizuje pôsobenie sociálnej práce a je aj súčasne limitom pomoci. Informovanosť o probléme domáceho násillia sa zlepšila. Výrazne viac ľudí si myslí, že ide o naliehavý problém, ktorý je potrebné v spoločnosti riešiť.

Výsledky v staťi predkladaných výskumov ukazujú, že domáce násillie nemá v spoločnosti legitimitu. Kladne sú hodnotené nové zákonné opatrenia prijaté na ochranu proti domácnému násilniu. Prerávajú ale niektoré mýty, ktoré boli výskumne identifikované už v roku 2001. Zároveň autor konštatuje, že verejnosť nedokáže rozpoznať domáce násillie v konkrétnych situáciách, čo má účinok na ich konanie. Výsledkom je, že konkrétne riešenie ľudia hľadajú v neformálnych sieťach a že stále ešte existuje množstvo skrytých prípadov. Stať má potenciál príspevku do odbornej diskusie sociálnych pracovníkov v praxi napríklad o potrebnosti realizujú intervencii sociálnej práce, flexibilitu, multidisciplinárneho prístupu a etických dilemách, či kompetenciách sociálnych pracovníkov. Súčasne vyzýva k realizácii ďalších výskumov v sociálnej práci (napríklad na témy - stratégie ohrozených osôb, porozumenie prekážkam v ukončení domáceho násillia...) a pre sociálnu prácu (rozsaah a dimenzie domáceho násillia v spoločnosti, postoje verejnosti, osobitne stereotypy a mýty spojené s intervenciami zo strany štátu a spoločnosti či identifikáciu domáceho násillia v blízkom okolí).

republikách intervenujú v rôznych dimenziách (ľudskoprávnej, psychologickej, sociálno-ekonomickej) násilia páchaného na ženách. Postupne sa tak presadzujú aj v rezortoch, kde nepatria k tzv. vedúcim profesionálom. Zasadujú sa tak o naplnenie ľudských práv žien. Prispievajú k sociálnej spravodlivosti a zmierneniu sociálnych nerovností. Pozitívom je rozvíjajúci sa výskum v sociálnej práci k tejto téme. V poslednom rade aj skutočnosť, že organizácie občianskej spoločnosti, v ktorých sú aktívni sociálni pracovníci a sociálne pracovníčky, kriticky reflektujú etiológiu vzniku, priebeh a dopady násilia páchaného na ženách.

Celé číslo časopisu prináša množstvo informácií, poznatkov a podnetov pre všetkých tých, ktorí sa angažujú alebo chcú angažovať napríklad v oblasti sociálnej práce s obetami násilia. Súčasne ale verím, že prispieť k lepšej informovanosti v komunite sociálnych pracovníčkov o súčasnom stave tohto druhu sociálnej práce. V ideálnom prípade podnikneta realizáciu ďalších výskumov a celkovo rozvoj teórie a praxe sociálnej práce.

Tatiana Matihayová,
editorka čísla

Edičný plán na rok 2017

1/2017: ERIS Journal – Winter 2017

Editorom čísla je *Malcolm Payne*.
Vychádza v únoru 2017.

2/2017: Uprchlíci a sociálni práce

Editorkou čísla je *Markéta Rusanáková*.
Prakticko-publicistické texty môžete poslať do 8. února 2017.
Vychádza v březnu 2017.

3/2017: Sociální práce, zdraví a životní styl

Editorom čísla je *Libor Novosád*.
Prakticko-publicistické texty môžete poslať do 11. května 2017.
Vychází v červnu 2017.

4/2017: ERIS Journal – Summer 2017

Editorkou čísla je *Anita Galczyńska*.
Akademické texty můžete poslať do 10. března 2017.
Vychází v srpnu 2017.

5/2017: Terapie v sociální práci?

Editorkou čísla je *Beata Balogová*.
Akademické texty můžete poslať do 4. března 2017.
Prakticko-publicistické texty můžete poslať do 7. srpna 2017.
Vychází v září 2017.

6/2017: Sociální práce a neformální péče

Editorom čísla je *Libor Musil*.
Akademické texty můžete poslať do 5. června 2017.
Prakticko-publicistické texty můžete poslať do 9. listopadu 2017.
Vychází v prosinci 2017.

Do publikacího řízení, sestávajícího z a) posouzení odborné přiměřenosti článku a b) dvojitého anonymního recenzního řízení, pravidelně přijímáme akademické články i MIMO výše uvedená témata. Anglická vydání nejsou tematická.

Postoje veřejnosti k domácímu násilí. Jaké inspirace přináší pro sociální práci?

Public Attitudes to Domestic Violence.

What Inspiration It Means for Social Work?

Daniel Topinka

PhDr. Daniel Topinka, Ph.D., působí jako odborný asistent na Katedře sociologie, andragogiky a kulturní antropologie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a ve výzkumné organizaci SocioFactor. Vystudoval sociologii a religionistiku, zabývá se problematikou sociální inkluze, marginalizovaných skupin a antropologii a sociologii migrace.

Abstrakt

Pro sociální práci je důležité, aby dokázala jako instituce nalézat způsoby řešení sociálních problémů. K tomu potřebuje disponovat adekvátním souborem aktuálního vědní o tom, jak sociální problémy vznikají, projevují se nebo vyvíjí v čase. To se týká i domácího násilí. Pro institucionalizaci sociální práce je potřeba znát rámcové veřejného mínění, v němž je poskytována a utváří se sociální práce s ohroženými osobami. Sociální práce musí reflektovat postoje a názory veřejnosti k domácímu násilí a jeho proměny v čase. Provedený výzkum a porovnání s dřívějšími zjištěními poukazuje na to, že domácí násilí ztrácí ve společnosti legitimitu. Lidé jsou přesvědčeni, že domácí násilí není pouze vnitřní záležitostí rodiny, ale pomoc ohroženým osobám by měla být koncipována v širším rámci. Přesto platí, že je pro veřejnost obtížné rozpoznat domácí násilí. Pojetí domácího násilí se v čase mění, ustupuje fyzické násilí a nastupují jiné formy, proměnou prochází i sociální mýty, které slábnou. To je příležitost k aktualizaci forem pomoci v praxi.

Klíčová slova

domácí násilí, veřejné mínění, sociální mýtus, gender, fyzické násilí, psychické násilí

Abstract

It is important for social work as an institution to seek the ways of solving social problems. It is vital to have at our disposal an adequate set of current knowledge about the origin of social problems, of their origins and development. Of course, it bears also on the topic of domestic violence. As far as the social work with vulnerable persons is concerned, it is necessary to know the scope of public opinion on the topic. The social work must reflect the views and opinions of the public on domestic violence and their changes in time. As the research and its comparison with earlier findings reveal, domestic violence is losing its social legitimacy. In general, the people are convinced that domestic violence is not only the private affair of the family, but they want to conceive the help to vulnerable persons in a broader context. Still, it is difficult for the public to recognize the domestic violence. The concept of domestic violence have changed over time, the role attributed to physical violence weakens and the understanding of the concept include other

¹ Kontakt: PhDr. Daniel Topinka, Ph.D. SocioFactor, s. r. o. Daliborova 631/22,

709 00 Ostrava–Mariánské Hory; topinka@sociofactor.eu

forms of violence, some social myths are fading away. These findings represent the opportunity to bring the practical forms of help up to date.

Keywords

domestic violence, public opinion, social myths, gender, physical violence, mental violence

Úvod

Pro sociální práci je důležité, aby dokázala jako instituce nalézat standardní a legitimní způsoby řešení sociálních problémů (Musil, 2013a:11–15). Na jedné straně to znamená nutnost otevřenosti a naslouchání interakcím mezi sociálními pracovníky a témi, vůči nimž směřují různé formy pomoci, na straně druhé to rovněž vyžaduje mít k dispozici adekvátní soubor aktuálního vědění o tom, jak sociální problémy vznikají, projevují se nebo i vyvíjí v čase. Specializovaná pomoc ve smyslu užívání standardní odborné pomoci, jak o ní píše například Musil (2013a, 2013b), vyžaduje určité vzory, umožňující rutinní užívání nástrojů a forem odborné pomoci. V tomto ohledu v oblasti sociální práce poskytované osobám ohroženým domácím násilím nalézáme řadu rezerv. Pramení z toho, že se s obtížemi utváří celkový institucionální rámec, který by úspěšně propojil probíhající dílčí procesy se soubory vědění o tomto jevu, případně vytvořil prostor pro potřebnou specializaci (Topinka, Vědra, 2016:215–221). V tomto textu se ale neobracíme směřením k institucionalizaci sociální práce v oblasti řešení domácího násilí, ale zaměřujeme se mnohem užší. Naším cílem je představit aktuální rámec toho, jak je domácí násilí pojímáno veřejností, neboť jak se ukazuje v praxi, jedním ze stále významných determinantů pomoci je postoj veřejnosti jako takové (Mullender, 2002:259–266; Herman, 2015; Miller, 2005). Současně by bylo mylné z tohoto rámce veřejného mínění vyjmát osoby ohrožené domácím násilím, případně i osoby páchající násilím, protože tento veřejný rámec je arénou, ve které se odehrává jednání všech zúčastněných aktérů, k nimž konečně patří i sociální pracovníci.

Veřejné mínění je významné a je potřeba ho pro institucionalizaci sociální práce znát, protože na jedné straně tvoří bariéry pro hledání řešení a spolupráci sociálních pracovníků s ohroženými osobami, rovněž po svém definuje domácí násilí a utváří rozumně tomu jevu. Na druhé straně, což je pro formování odborné pomoci také podstatné, veřejné mínění nepředsťává nějaký strnulý a neměnný obraz v čase, ale napak je potřeba reflektovat skutečnost, že se postojové a názory vůči domácímu násilí v čase mění, čím se současně proměňuje i kontext, v němž je poskytována pomoc. Jinými slovy řečeno – institucionalizace sociální práce musí brát v úvahu proměnlivost toho, jak je jev nahlížen jeho aktéry a s jakými stereotypy veřejnosti se sociální práce potýká. Právě proto se v textu věnujeme nejen tomu, jak bylo domácí násilí vnímáno v roce 2015, ale rovněž tomu, jak se změnilo postojové či názorové veřejnosti v průběhu času. Veřejné mínění do značné míry poukazuje na skutečnost, jakým stereotypům jsou vystaveny ohrožené osoby, do jaké míry je obtížné připsat, že se jedinec stal „obětí“ násilného jednání, případně i to, kde jsou veřejnosti klady hranice mezi násilným a nenásilným jednáním, jak je násilné jednání tolerováno v rámci domácnosti, příbuzenských či sousedských vztahů apod. Je důležité si uvědomit, že fenomén domácího násilí byl dlouhodobě tabuizován, před tokenem 1989 nebylo násilí mezi partnery nijak veřejně diskutováno (Čirková, 2008; Buriánek, Pěkalová, Podaná, 2014), což se postupně začalo měnit. Přitom se jedná o opakované a dlouhodobé násilné jednání, které může blízko okolí detekovat a intervenovat na základě rozpoznání souborů základních znaků.²

Text je rozdělen do dvou hlavních částí. První se zaměřuje na vybrané výsledky průzkumu veřejného mínění a druhá sleduje, do jaké míry se veřejné mínění proměnilo v čase. Právě tyto proměny mohou poukázat na to, jaká je potřeba aktualizace forem pomoci v praxi. Rozvoj institucionalizace sociální práce vyžaduje nejen akceptaci problému, ale i patřičné vědění o tom, za jakých okolností a v jakém rámci se interakce mezi aktéry domácího násilí odehrávají.

Metodologie výzkumu

Výzkum *Zlepšení praxe při prevenci, identifikaci a eliminaci domácího násilí prostřednictvím specializace (Kvantitativní část)*³ navázal některými svými částmi na předchozí výzkumy realizované společností STEM v roce 2001 a 2006. Jeho cílem bylo poskytnout přehled o postojích a názorech veřejnosti na domácí násilí a současně nalézt sytčné body napříč výzkumy, které by zachytily posuny veřejného mínění v čase. Kvantitativní výzkum jsme odvíjeli od řady teoretických východisek formulovaných i v české odborné literatuře (Buriánek, Kovář, Zimmelová, 2006; Ševčík, Špatenková, 2011; Buriánek, Pěkalová, Podaná, 2014). Výzkumné otázky se zaměřily na identifikaci postojů respondentů k domácímu násilí a jejich ochoty zasáhnout proti němu, zjištění stanovisek k násilí obecně a k postavení mužů a žen, zaznamenání zkušeností respondentů s projevem domácího násilí, prozkoumání postojů a názorů k opatřením soustředujícím se na problematiku domácího násilí, zjištění informovanosti respondentů o tématu domácího násilí a zachycení vývoje některých postojů v čase s přihlédnutím k výzkumům z let 2001 a 2006. Byly koncipovány tak, aby reflektovaly širší rámec jevu domácího násilí.

Hypotézy byly odvozeny z teoretického rámce (zejména představy o faktorech působících na vznik a rozvoj domácího násilí) a zohledňovaly teoretické aspekty ekologické perspektivy, feministické teorie a teorie kulturních norem. Současně zohledňovaly výsledky předchozích zmíněných výzkumů.

V sociálních vědách existuje mnoho teorií a přístupů vysvětlujících vznik domácího a partnerského násilí. Jednotlivé teorie a přístupy pokládají za precipitor různé skutečnosti (predispozice, jevy, Obvykle bývají zmiňovány faktory sociální, psychologické a kulturní. Hypotézy jsme proto odvozovali z různých konceptů, které byly tematizovány rovněž v českém prostředí. Při úvahách o faktorech podmiňujících vznik a rozvoj domácího násilí jsme vyšli z toho, že domácí násilí není prostým následkem jediného faktoru, ale spíše jevem, který vzniká v kontextu působení více vlivů. Dale ž existuje široká škála projevů domácího násilí – fyzické, psychologické, sexuální, ekonomické či sociální a že sponuštěte různých forem násilí se mohou lišit.⁴

Dotazníkové šetření proběhlo na reprezentativním vzorku populace ČR starší 15 let věku v období července až srpna 2015. Reprezentativní vzorka byla zajištěna kvótním výběrem vzhledem k velikosti místa bydliště, pohlaví, věku, dosaženému vzdělání a kraji (NUTS3). Oporou pro vytváření výběrových kvótních tabulek byla data z Českého statistického úřadu. Dotazování proběhlo s využitím papírových formulářů dotazníků (PAP). Vzhledem k citlivému tématu dotazníkového šetření tak bylo velkou výhodou, že respondenti mohli dotazník vyplňovat sám s pomocí asistentů tazatele, což by u některých jiných technik sběru dat (např. CATI) bylo velmi obtížné. Dotazníky obsahovaly položky týkající se tématu výzkumu, ze sociodemografické části zaměřené na obecné údaje o respondentech (které s dotýkaly například jejich věku, rodního stavu, ekonomického statusu, náboženského přesvědčení, zaměstnání, počtu dětí apod.) a doplňkové části. Znění dotazníku bylo opakovaně ověřováno a vedle k mnohým změnám ve znění otázek i celkové dramaturgii. V dotazníku byly využity postojové a intervalové škály, navržené sémantický diferenciál se ukázal být pro respondenty příliš obtížným proto jsme ho museli vyřadit. Na to, že jsme zkomplikovali postojové, které se vyznačují relativní stálostí a tím, že jsou naučené, poukazují výsledky částečně probíhajícího změny, které jsme měli přiležitost pozorovat v čase na základě porovnání s výsledky předchozích výzkumů.

³ Výzkum proběhl v rámci projektu „Zlepšení praxe při prevenci, identifikaci a potírání domácího násilí prostřednictvím specializace“ podpořeného Nadací Open Society Fund Praha z programu Dejme (žánám šanci, který je financován z Norských fondů).

⁴ Situaci komplikuje řada okolností – absence kvalitativních výzkumů, z jejichž závěrů by mohly být hypotézy formulovány, ale i omezení samotného kvantitativního výzkumu, jehož hlavními omezeními jsou problematická validita (mizká) a reprezentativita (neznáme základní soubor ohrožených osob). V výběrových statistických šetřeních je navíc obtížné rozlišit, zda je jev jedinou příčinou, jednou z příčin následkem či pouze doprovodným jevem, za nimž se skrývá skutečná příčina.

² Nepanuje však shoda v tom, zda-li musí být přítomné všechny tyto znaky, nebo jen některé z nich, ale *závažně* *obvážně* *vymezen* podobně a strozumitelně (viz Ševčík, Špatenková a kol., 2011).

Dotazníky byly následně kódovány do statistického prostředí SPSS a podrobeny logické kontrole. Dotazníky, u nichž kontrola dat zjistila nekonzistence ve výpovědích, byly vyloučeny. Z tohoto důvodu nevstoupilo do následné analýzy plyných 1 500 sesbíraných dotazníků, ale 1 435. Zpracování dotazníků probíhalo v prostředí SPSS a v MS Office Excel. Hlavním cílem statistické analýzy bylo kromě nastínění základních přehledů postojů, názorů a zkušeností respondentů (frekvenční analýza, třídění prvního stupně) také provedení explorační, jejímž cílem bylo odhalit další zajímavosti, vztahy, skupiny či faktory v datech.

Prvním krokem statistické analýzy dat bylo provedení frekvenční analýzy.⁵

Klíčová zjištění z výzkumu veřejného mínění

Z výzkumu postojů veřejnosti vyplývá, že násilí jako takové není považováno za špatné ve všech případech, byť lidé užívající větší druhým osobám násilí jsou považováni za osoby nevyrovnané a zoufalé. Více než tři pětiny respondentů (64,1 %) vnímají používání násilí větší druhým lidem za projev slabosti. Násilí je pokládáno za legitimní nástroj obrany či ochrany a nejvíce ospravedlňováno v případech ohrožení. Legitimní je pro přibližně čtyři pětiny dotázaných použití násilí v případě, kdy je člověk napaden (84,6 %); žena má právo dát cizímu muži facku, obtěžuje-li ji (78,8 %). Jedná-li se tedy o situaci ohrožení osoby, respondenti akceptují násilí jako legitimní nástroj ochrany před násilnou osobou. Součástí této legitimizace je i očekávání aktivního postoje samotné ohrožené osoby. Násilí na ženách je odmítáno. Dokládá to například značná míra nesouhlasu s výrokem, že muž je oprávněn bít svou manželku, když ho neposlouchá. Přestože je nesouhlas dominantní (90,8 %), zůstává stále jistý podíl těch, kteří se s výrokem ztotožňují (7,2 %).

Pokud zkoumáme postoje, je důležitě pozorovat jednání, která dotazování klasifikují jako spadající do oblasti domácího násilí. Veřejnost označuje za domácí násilí taková jednání, kdy dochází k nějakému psychologickému, fyzickému nebo ekonomickému ubližování druhé osobě, přičemž se násilí odehrává dlouhodobě a opakovaně. Veřejnost je v tomto směru v souladu se základním vymezením domácího násilí, jaké je v oblasti pomáhajících profesí obvyklé (viz Ševčík, Špatenková a kol., 2011). Domácí násilí je veřejností identifikováno nejen mezi partnery, ale i mezi jinými rodinnými příslušnými či obecními mezi členy téže domácnosti. Respondenti se postupně vyjadřovali k jednotlivým situacím a hodnotili je. Více než čtyři pětiny (87,0 %) označují za projev domácího násilí situaci, kdy muž nemůže sehnat práci, tak se ze zoufalství opíjí a následně svoji přítelkyni fyzicky napadá, ta to omlouvá tím, že muž má v současně době náročné období, které ale určité brzy skončí. Podobně podle většiny respondentů (83,4 %) nelze nepřiměřeně fyzické tresty dětí ospravedlňovat jejich špatnými známky. Za domácí násilí byla označena i situace, kdy se dramatičtější chlapec bojí přijít domů ze školy, protože dostal trojku z matematiky; a jeho otcím ho pokáží, když dostane známku horší než dvojkou, zbjíje opaskem. Jedná o fyzickou formu násilí, které se navíc opakuje a k němuž dochází mezi členy téže domácnosti, bez ohledu na příbuzenské vztahy mezi nimi (chlapec trestá jeho otcím, nikoliv otec). Veřejnost si ale nespojuje s domácí násilím pouze fyzické útoky. Jinou je situace, kdy nevládní sestra nadává svému nevlastnímu bratrovi na vozku do „kripplů“ a ničí mu jeho oblíbené věci a dělá mu naschvály; i zde spatřují projev domácího násilí více než čtyři pětiny respondentů (80,3 %).

Za domácí násilí jsou též považovány situace, kdy manžel nedovoluje manželce sříkat se s kamarády ani s žádnými jinými muži, kontroluje ji v práci i mimo ni, pokud ji zastihne s nějakým mužem, udělá jí před ním scénu (74,2 %). Jedná se o případ psychologického násilí, v tomto případě se však neoddehrává výlučně doma. Více než polovina respondentů (58,6 %) dále souhlasí s tím, že s domácím násilím se setkáváme v situaci, kdy dává matka přednost starší děti před mladší, kterou neocení, požaduje

po ní více práce v domácnosti i lepší výkony ve škole, přitom ale at mladší dcera udělá cokoli, nic není pro matku dost dobré. Opět se jedná o případ psychologické formy domácího násilí, k němuž dochází v domácnosti, resp. mezi členy jedné domácnosti, a to opakovaně, resp. trvale. Více než polovina dotázaných (56,4 %) také považuje za domácí násilí situaci, kdy manželka ponižuje manžela před svými kamarády, vtipkuje na veřejnosti na jeho účet a neustále mu připomíná, jak je neschopný téměř stejný podíl respondentů (56,3 %) nalézá domácí násilí v situaci, kdy bývá přítelkyně nen schopná unést rozpad svého vztahu, neustále za svým bývalým přítelem chodí domů i do práce, píše mu desítky esemesek, malý, volá mu, vyhrožuje sebevraždou. Opět se jedná o popis psychologické násilí. Kdy se ale o domácí násilí nejedná? Pochyby mají dotázaní a tzv. italské domácnosti ti, když se manželé neustále hádají, občas přitom i rozbíjejí předměty nebo mezi nimi létají facky, což považuje za projev domácího násilí jen o něco více než třetina respondentů (35,9 %). Ostatní vážají nebo italskou domácnost s domácím násilím nespojují. To je v souladu s jedním z klíčových znaků domácího násilí, kterým je jasné a nezpochybnitelné rozdělení rolí osoby ohrožené a osoby násilně což vylučuje situace, kde se role střídají (Ševčík, Špatenková a kol., 2011:38). Ještě méně respondentů (21,9 %) vyjadřuje souhlas s tím, že domácím násilím je situace, kdy dá žena manželovi facku poté, co ji slovně napadl. Legitimní situací dodává moment „spravedlivé“ odplaty ze strany „oběti“.

Veřejnost si nespojuje téma domácího násilí výlučně s „klasickou“ představou „muž násilník“ a „žen obětí“. K domácímu násilí může docházet i mezi osobami, které nesdílejí společnou domácnost. Ukazuje se ale tendence ke zlehčování násilí, k němuž dochází prostřednictvím (za přispění komunikačních prostředků (SMS zprávy, telefonáty, e-maily apod.). Zatímco fyzická forma násilí má podle respondentů ne veřejný charakter, ostatní podoby násilí se mohou odehrávat i veřejně. Některé násilná jednání, např. psychologické násilí (ponižování, vysměch, ztrocení scény, ostuda), jsou podlé veřejnosti orientovány spíše do veřejného prostoru.

Zkušenosti respondentů s domácím násilím byly poměřovány dvěma způsoby, oba měly své limity. Nejprve byla respondentům předložena definice domácího násilí, a respondenti měli následně uvést, zda mají s touto podobou domácího násilí nějaké zkušenosti, a to v různých rolích. Více než polovina respondentů (56 %) nemá podle definice žádné zkušenosti s domácím či partnerským násilím. Mezi těmito respondenty jsou však významné podíly svědků domácího a partnerského násilí u rodinných příslušníků či cizích lidí (18,0 %) a osoby, jež znají případy domácího a partnerského násilí z doslechu (17,7 %). Samotných „obětí“ domácího násilí přitom není o mnoho méně (15,5 %), většinu z nich tvoří oběti násilí partnerského (12,2 % z celkového počtu respondentů, kteří zodpověděli otázku). Výrazně nižší je pak podíl násilných osob (1,9 %).⁶

Na základě analýzy dat jsme sestavili rámcový profil osoby násilné. Ty se častěji vyskytují mezi mladšími lidmi do 40 let věku, mezi bezdětnými, osobami žijícími v nesezdaném soužití, muži nezaměstnanými, osobami se základním a vyšším odborným vzděláním, lidmi bez deklarovaného nadoženského předsvědčení (zvolili variantu „nevím“) a osobami žijícími v jednočlenných nebo početnějších domácnostech. „Vyskyt“ násilných osob naopak nijak nesouvisí s počtem závislých dětí velikosti čistého měsíčního příjmu, národností či velikostí místa bydliště. Naopak osoby ohrožené se častěji vyskytují mezi mladšími lidmi do 40 let věku, ženami, osobami se 4 a více dětmi (tedy v početnějších rodinách) a osobami na rodičovské dovolené či v domácnosti. Co se týče rodinného stavu, tak více osob ohrožených nalézáme mezi rozvedenými a osobami žijícími v nesezdaném soužití. Ohroženost nesouvisí s velikostí měsíčního příjmu, národností, velikostí místa bydliště ani s dosaženým vzděláním.

Domácí i partnerské násilí se v naší společnosti projevuje nejčastěji jako násilí psychologické, které vystupují buď samostatně, nebo v kombinaci s některou jinou formou násilí, nejčastěji fyzickou. Fyzické násilí které je s termínem „domácí násilí“ či „partnerské násilí“ typicky spojováno, se vyskytuje výrazně

⁶ Toto nízké zastoupení je pravděpodobně zapříčiněno tím, že se tito ke svým praktikám v dotazníku nepřiznali, někteří si možná násilné povahy svého jednání ani nebyli vědomi, nepovažují je za projev domácího násilí, zvláště nejedná-li se o násilí fyzické, ale psychologické, ekonomické nebo sexuální.

⁵ K ověřování existence vztahů mezi různými proměnnými (například sociodemografickými charakteristikami respondentů a jejich postoji k domácímu násilí) a k ověřování platnosti hypotéz bylo využíváno testu „dobré shody“ (Pearsonův chí-kvadrát test) a kontingenčních tabulek, jejichž účelem je zobrazit

méně, a pokud ano, nejčastěji v kombinaci s násilím psychologickým. Schopnost obětí či jejich možností vymáhat se ze svízelné situace jsou v mnoha případech velmi omezené (viz Čírtková, Vlášil, 2016:249). Většina obětí domácího i partnerského násilí totiž snáší násilí dlouhodobě, i více než tři roky. Násilí se přitom ve většině případů stává stále častějším. Přesto osoby ohrožené ve většině případů setrvávají ve vztahu s násilnou osobou. Násilí se přitom podle dat ve většině případů stupňuje.

Přítomnost dětí u projevu násilí v rodině, at už se jedná o domácí násilí či násilí mezi partnery, se potvrdila v přibližně polovině případů násilí zachycených ve výzkumu. Děti jsou přítomny u projevu násilí jak domácího (50,7%), tak partnerského (52,1%). To je alarmující údaj. Materiální zabezpečení rodin, v nichž dochází k domácímu či partnerskému násilí, je zpravidla průměrné. Domácní násilí zaznamenáváme i v rodinách s nadprůměrným zabezpečením, což boří tradovaný mýtus o koncentraci násilí v „chudém“ prostředí.

Důležité je, že veřejnost projevuje vysokou ochotu nějakým způsobem zasáhnout proti probíhajícímu domácímu násilí ve svém okolí. Alespoň to deklaruje. Na první místo však respondenti kladou či spíše takové postupy, které jim umožňují nejprve si s ohroženou osobou, násilnou osobou či rodinnými příslušníky o celé situaci promluvit. Hledání pomoci vně, například u policie či instituce rodinnými příslušníky se domácím násilím, je preferováno méně často. Přčinou může být obtížnost rozpoznání případů domácího násilí od jiných méně závažných rodinných konfliktů, což může posilovat snahu seznámit se nejprve dlekladně s celou situací a hledat řešení v užším kruhu. Neochota do situace intervenovat je dána váháním, zda se skutečně jedná o případ domácího násilí, či nikoliv. Obtížnost rozpoznání podstaty situace považuje veřejnost za příčinu neoznamení případu a neposkytnutí pomoci. Jednoznačně největší bariéru přitom respondenti spatřují v neschopnosti získat vzhled do celé situace a zjistit, zdali se skutečně jedná o případy domácího násilí, či nikoliv. Téměř polovina respondentů (48,1%), uvedla, že je obtížné rozpoznat, zda se jedná o domácí násilí. Srovnání s předchozími lety poukazuje na rostoucí přesvědčení, že odchod natrvalo od násilné osoby po prvním vážnějším fyzickém napadení je správným rozhodnutím. Za nejčastější překážku odchodu ohrožené osoby od násilné osoby veřejnost považuje přítomnost dětí ve vztahu, což může souviset s obavami o udržení celé rodiny, ale také s určitou závislostí na partnerovi, s nímž sdílí ohrožená osoba společnou domácnost, úspory apod. (Kissová, Lukášová, 2016).

Veřejnost hodnotí svou informovanost o oblasti domácího a partnerského násilí a možnostech řešení těchto problémů poměrně kladně. Téměř tři čtvrtiny respondentů (73,4%) hodnotí svou vlastní informovanost o tématu domácího násilí jako dostatečnou, více než čtvrtina respondentů (26,6%) pak jako nedostatečnou. Respondenti by ale rádi uvítali i nějaké další informace. Z výzkumu vyplyvá zájem o další fakta, což je výzvou jak pro poskytovatele služeb, tak i pro sociální kampaně. Veřejnost má povědomí zejména o těch organizacích, které mají anebo v minulosti měly zajištěnou patřičnou propagaci (Bílý kruh bezpečí, Linka bezpečí či Linka důvěry). Často byla zmiňována Policie ČR, což svědčí o povědomí veřejnosti o povinnostech policie zasahovat v případech domácího násilí (institut vykázaní).

Představa o zásahu proti domácímu násilí je poměrně jasná, ten by se měl zaměřit především na ochranu ohrožené osoby. Většina respondentů (73,7%) se shoduje na tom, že zásah by měl směřovat k zajištění bezpečí napadené osoby. Méně respondentů pak považuje za smysluplné stíhat pachatele (26,3%), jedná se spíše o druhotný problém. Toto přesvědčení veřejnosti se v čase nijak výrazně nemění. Ochrana napadené osoby je tedy dlouhodobě vnímána jako prioritní. Institut vykázaní⁷ určený na ochranu napadené osoby je hodnocen veřejností poněkud rozporuplně. Na jednu stranu ho většina veřejnosti považuje za užitečné opatření, na stranu druhou však neexistuje napřič veřejnosti shoda na tom, zda vykázaní obětem domácího násilí skutečně pomáhá. Délka vykázaní určena na deset dní je obecně považována za příliš krátkou, což koresponduje se skutečností, že veřejnost obecně nepovažuje vykázaní za příliš přísné opatření. Z výzkumu je patrné, že lidé mají

tendenci více hledat řešení mimo rámec institucionální pomoci, přitom se ale potýkají s potížemi při rozpoznatelnosti jevu domácího násilí. Očekávají razantní řešení spočívající především v odloučení od násilné osoby.

Proměny postoju k domácímu násilí v čase

V České republice bylo v minulosti zkoumáno veřejné mínění ohledně domácího násilí prostřednictvím několika reprezentativních dotazníkových šetření. Tématu domácího násilí se okrajově dotýkaly průzkumy Bezpečnosti rizika 1999 a Bezpečnost občanů 2001.⁸ Přímou na výzkum domácího násilí byl zaměřen *Mezinárodní výzkum násilí na ženách* (International Violence Against Women Survey, IVAWS), který se u nás uskutečnil v roce 2003. V návaznosti na tento výzkum byl pak v roce 2013 realizován výzkum *Násilí v partnerských vztazích: výzkum navazující na IVAWS 2003*.⁹ Cílem *Mezinárodního výzkumu násilí na ženách* (2003) bylo shromáždit společlivá data týkající se násilí na ženách, a to z více než 20 zemí světa.¹⁰ Na něj pak navázal další s názvem *Násilí v partnerských vztazích: výzkum navazující na IVAWS 2003* (2013).¹¹ Podle výzkumu zažilo v současnosti nebo bývalém partnerském vztahu alespoň jedenkrát během celého života daný druh fyzického násilí 17,2% žen. Nejčastěji se přitom, stejně jako v předchozím výzkumu, jednalo o násilí fyzické (facka, kopání, kousání, úder pěstí) nebo vyhrožování fyzickým napadením. Během posledních pět let zažilo partnerské násilí 6,7% žen a v posledních 12 měsících 1,4% žen. Násilíkem byl nejčastěji, stejně jako v předchozím výzkumu, bývalý manžel/partner (69,5%). K incidentům docházelo nejčastěji (66,4%) v domácnosti ohrožené osoby, násilné osoby či jejich společné domácnosti nebo v jejím blízkém okolí. Více než polovina ohrožených osob (54,1%) připustila, že násilná osoba byla v době incidentu pod vlivem alkoholu. Většina žen, tak jako ve výzkumu z roku 2003, se domnívala, že incident není testným činem, ale něčím, „co se prostě stává“. Výzkumy v českém prostředí nejsou zaměřené výhradně na ženy, mezi výzkumy se objevil také výzkum zjišťující domácí násilí na mužích.¹²

Náš výzkum jsme koncipovali tak, aby bylo možné některá data porovnávat v čase. Z tohoto hlediska se jeví jako nejvhodnější pro komparaci dva výzkumy provedené v letech 2001 a 2006, které byly koncipovány obdobně, a umožňovaly tak nejlépe porovnat vývoj postoju a názorů v čase. Proto se jim dále věnujeme podrobněji. Na domácí násilí zaměřený byl *Reprezentativní sociologický*

⁸ Oba tyto průzkumy byly financovány z grantu Ministerstva vnitra ČR a provedla je společnost UNIVERSTIAS, s. r. o.

⁹ Řešitelem byla v obou případech Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, v případě staršího z výzkumů také Sociologický ústav AV ČR. Poskytovatelem pak Grantová agentura České republiky.

¹⁰ Reprezentativní soubor čítal 1980 respondentek starších 18 let. Výzkum se soustředil pouze na zkušenosť a postoje žen. Výzkum se nezabýval pouze násilím v rodině, ale obecně násilím na ženách, které se nemusí odhrávat jen mezi ženou a jejími rodinnými příslušníky, partnery, členy domácnosti apod. Věnoval se násilí způsobenému ženám od 16 let jejich věku, nikoliv násilí v době dětství žen.

¹¹ Toto šetření pracovalo se dvěma soubory respondentů, ženským a mužským. Reprezentativní soubor žen ve věku 18 až 70 let čítal 1502 respondentek, reprezentativní soubor mužů pak čítal 1001 respondentů rovněž ve věku 18 až 70 let.

¹² Výzkum násilí na mužích (Burianek, Píkalová, Podaná, 2014) uvádí, že nějakou formu fyzického násilí zažilo od své současné nebo bývalé manželky/partnerky alespoň jednou během svého života 9,9% mužů. Nejčastěji šlo přitom o facku, kopání, kousání či úder pěstí, eventuálně házení věcí či úder předmětem. Během posledních 5 let zažilo nějaký druh fyzického násilí od své současné nebo bývalé manželky/partnerky 5,5% mužů, během posledních 12 měsíců pak 1,3% mužů. Většina manželky/partnerky v sobě v době incidentu neměla alkohol (53,5%), nicméně podíl těch žen, které v sobě alkohol v době incidentu měly, není nikterak zanedbatelný (30,3%). Muži bývají ovšem, tak jako ženy, velice často také obětmi psychologického násilí, které má podobu různých nátlaků, zesměšňování, vyhrožování, nepřiměřené kontroly, podezírání apod.

⁷ Jedná se o preventivní opatření Policie ČR, díky němuž je možné vykázat násilnou osobu ze společného

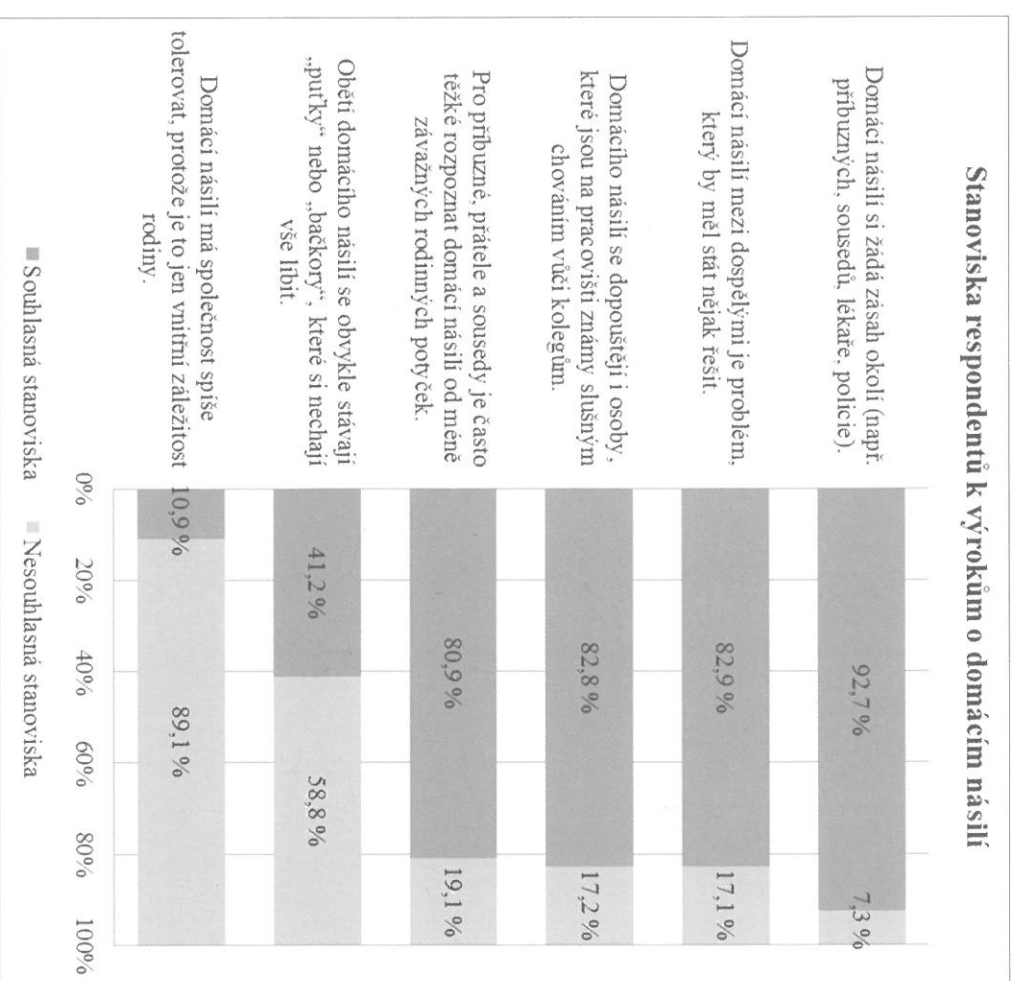
respondentů (11,3%). Téměř čtyři pětiny respondentů (79,7%) se naopak domnívají, že domácí násilí děti ovlivňuje, i v případech, kdy jeho přímými svědky nejsou. Hodnocení obou tvrzení vypovídají o povědomí negativního dopadu domácího násilí na děti, a to bez ohledu na to, zda jsou či nejsou přímými svědky násilí.

Zajímavé je, že s výrokem, že si „ženy samy vybírají (i nevědomky) partnery, kteří je týrají“, souhlasí více než třetina dotázaných (33,9%) a téměř pětina respondentů s odpovědí váhá (23,2%). Objevuje se zde představa o vlastním spolupodílu na vině na straně ohrožené osoby. Baterie nabízí ještě další dva výroky, které přispívají vinnu za domácí násilí ohroženým osobám. „Existuje proto, že si ho oběť nechá lbit“ – o tom je přesvědčena více než třetina respondentů (35,6%), necelá pětina (17,4%) s odpovědí váhá. Je zřejmé, že pro více než polovinu dotázaných je problémem, pokud se „oběť sama aktivně nebrání, třeba tím, že násilnou osobu opustí. Tyto „nepochopitelné“ reakce ze strany tzv. obětí jsou veřejností považovány za projev slabosti a vlastní spolupviny. Pokud problém zůstane na situaci, kdy „za domácí násilí si mohou ženy samy, protože může draždit“, souhlasných posojů o něco ubyde, ale pořád ještě s tímto souhlasí více než desatina dotázaných (14,6%) a více než desatina (11,3%) současně váhá, jak odpovědět. Z hodnocení zmíněných výroků je patrné, že přednětém úvah veřejnosti o domácím násilí je otázka vlastní účasti osoby ohrožené a jejího spolupodílu na násilí.

Vypovídá to o přetrvávajícím stigma, které osoby ve společnosti ohrožené provází. Patrný je ale malý podíl těch, kteří souhlasí se sociálním mýtem, že se domácí násilí týká „sociálně slabších“. S tímto výrokem se ztotožňuje jen desatina respondentů (13,2%). Již dříve jsme v textu poukázali na obtíže s rozpoznatelností jevu domácího násilí. I v této části potvrzujeme, že se jedná o problematický moment – téměř tři pětiny respondentů uvedly, že „oběť“ domácího násilí nelze snadno rozpoznat, další téměř pětina (19,8%) nemá na tuto věc jednoznačný názor. Zřejmě je velké váhání nad tím, kdo je osobou ohroženou.

Jen malý podíl respondentů (9,0%) je přesvědčen o tom, že domácímu násilí není třeba se věnovat, protože se vyskytuje jen zřídka. Druhá baterie výroků předložená respondentům zachycuje různé představy o domácím násilí. Respondenti v dotazníku uvádějí, zda s předloženým výrokem souhlasí, či nikoliv. V tomto případě však na škále čtyřbodové, což si vynutila potřeba respektovat formát zvolený u předchozích výzkumů. Tato škála neumožňuje respondentům zaujmout nerozhodnou pozici, proto jsou v grafu 2 zobrazena pouze stanoviska souhlasná (body na škále 3 a 4) a nesouhlasná (body na škále 1 a 2). Graf uvádí pouze stanoviska respondentů zjišťovaná v roce 2015. Výroky v grafu jsou opět uspořádány sestupně dle míry souhlasu s nimi.

Graf 2: Stanoviska respondentů k výrokům o domácím násilí, relativní četnosti

* podsoubory respondentů, N ≥ 1423

První dva výroky spolu úzce souvisí. S tím, že domácí násilí mezi dospělými je problémem, který by měl stát nějak řešit, souhlasí více než čtyři pětiny respondentů (82,9%). Ještě větší část dotázaných (92,7%) je pak přesvědčena o tom, že domácí násilí si žádá zásah okolí (např. příbuzných, sousedů lékaře, policie). Respondenti tedy rozhodně nevnímají domácí násilí jako soukromý problém zúčastněných, se kterým si mají poradit sami. Naopak je podle nich třeba problém řešit s pomocí rodiny, přátel, odborníků, do řešení problému by se měl zapojit i stát, který by měl problém „nějak řešit“. Tyto výroky navíc souvisí s tvrzením, že domácí násilí by neměla společnost tolerovat, že se nejedná jen o vnitřní záležitost rodiny, jak uvádí většina dotázaných (89,1%). Tyto údaje svědčí o široké akceptaci závažnosti sociálního problému a nutnosti řešit jej. Nevěřitelný charakter jevu tak není překážkou pro zasahování do poměrně citlivých sfér jednotlivců, zejména v situaci, kdy je maj chránit či pomoci.

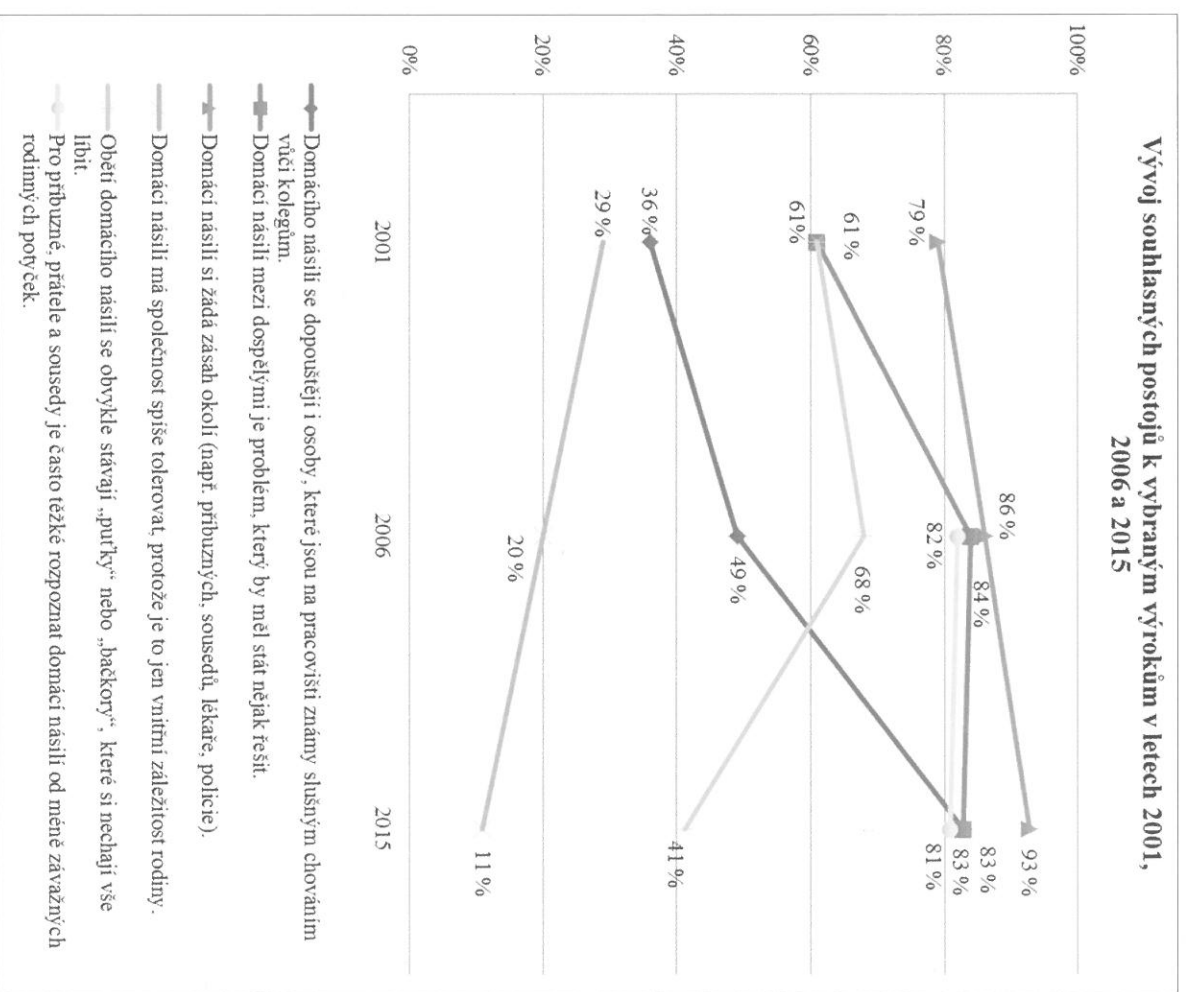
Jak ukazuje graf 2, s většínou výroků souhlasí více než polovina respondentů. Více než čtyři pětiny respondentů (82,8%) jsou přesvědčeny o tom, že domácí násilí se dopouštějí i osoby, jež jsou na pracovišti známý slušným chováním vůči kolegům. Hodnocení výroku odebrání násilným osobám legitimitu a poukazuje na delegitimizaci jedné z maskovacích praktik (Kissová, Lukášová, 2016).

Téměř čtyři pětiny respondentů (80,9%) se domnívají, že pro příbuzné, přátele a sousedy je často těžké rozpoznat domácí násilí od méně závažných rodinných potyček. Opětovně se setkáváme s jednou ze zásadních překážek odhalování domácího násilí, kterou je jeho obtížná identifikace. Je s jedinou ze zásadních překážek odhalování domácího násilí, kterou je jeho obtížná identifikace. Je samotnou povahou domácího násilí, které se odehrává zpravidla v soukromí, za zavřenými dveřmi, bez svědků, a navíc nemá jen fyzickou podobu, ale i podobu psychickou či ekonomickou, které nebývají zjevné. Tato skutečnost může značně ztěžovat možnost identifikace domácího násilí a následně i nabídku pomoci.

Značná míra souhlasu s výrokem, že oběti domácího násilí se obvykle stávají „putky“ nebo „bačkory“, které si nechají vše lbit, poukazuje na stigmatizaci a obviňování ohrožených osob. Více než dvě pětiny dotázaných (41,2%) se kloní k představě o oběti domácího násilí jako „putky“, „bačkory“, tedy ženy, která tráví čas hlavně doma, stará se o chod domácnosti a nejeví zájem o svou kariéru, přátele, zájmy, společenský život a hlavně – nechá si vše lbit. Není potom překvapením, že mezi těmi, kteří s tímto tvrzením souhlasí, nalezáme více těch, kteří jsou přesvědčeni o spolupodílu osoby ohrožené na vlastní situaci. Stále se setkáváme s představou, že osoba ohrožená je submisivní osoba, která nemá dostatečnou vůli začít svou situaci řešit, vzepřít se násilné osobě, vyhledat pomoc.

Na místě je položit si otázku, jak se stanoviska vyvíjela v čase. Proto se nyní poohlédneme po srovnání hodnocení v letech 2001, 2006 a 2015. Aby bylo srovnání přehlednější, v grafu 3 zachycujeme pouze vývoj souhlasných stanovisek k jednotlivým výročkům (body 3 a 4 na čtyřbodové škále).

Graf 3: Vývoj souhlasných postojů k vybraným výročkům v letech 2001, 2006 a 2015, relativní četnosti

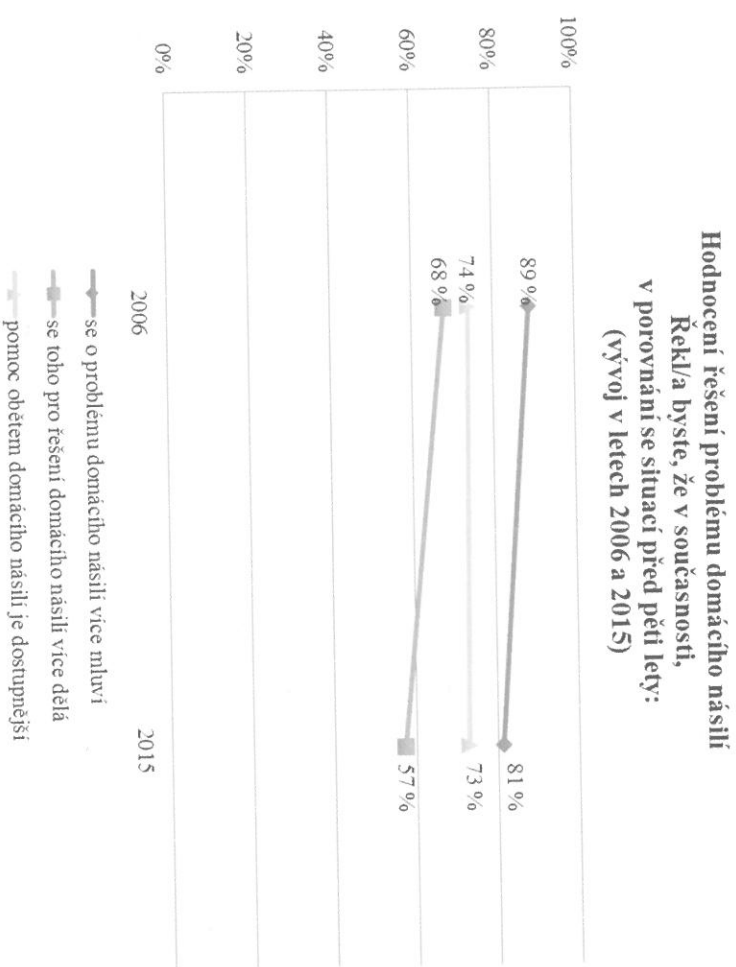
Jak je z grafu patrné, některé postoje se v čase měnily více, některé jen málo. Například přesvědčení, že domácí násilí si žádá zásah okolí (příbuzných, sousedů, lékařů, policie), v čase o něco vzrostlo. V roce 2001 po zásahu okolím volaly téměř čtyři pětiny respondentů (79%), v roce 2006 se tento podíl ještě zvýšil (86%). V roce 2015 už s nutností zásahu okolí souhlasilo více než devadesát procent dotázaných (93%). Naopak postoj, že domácí násilí má spíše tolerovat, protože je to jen vnitřní záležitost rodiny, v čase slábne. Veřejnost toleranci domácího násilí odmítla po celou dobu, v čase však nesouhlas nabýval na síle. Zatímco v roce 2001 z důvodu vnitřní záležitosti

tolerovala domácí násilí necelá třetina respondentů (29 %), v roce 2006 se tento podíl snížil na pětinu (20 %), aby v roce 2015 klesl až jen na přibližně desetinu (11 %). Co se ale nezměnilo, je přesvědčení o tom, že pro příbuzné, přátele a sousedy je často těžké rozpoznat domácí násilí od méně závažných rodinných potyček. Domníváme se, že je to důležitá informace. Postoj byl zjišťován až od roku 2006, kdy měly mít s rozpoznaním jvu potíže více než čtyři pětiny příbuzných, přátel či sousedů (82 %). V roce 2015 se tento podíl téměř nešlší (81 %).

Vývoj zbytlých třech tvrzení byl v čase zásadnější. S přesvědčením o tom, že domácího násilí se dopouštějí i osoby, které jsou na pracovišti známý slušným chováním vůči kolegům, souhlasila v roce 2001 více než třetina respondentů (36 %), v roce 2006 téměř polovina respondentů (49 %) a v roce 2015 už více než čtyři pětiny respondentů (83 %). S tím, že je domácí násilí problém, který by měl stát nějak řešit, souhlasily v roce 2001 více než tři pětiny respondentů (61 %), v roce 2006 však tento podíl překročil čtyřpětinou hranici (84 %), aby v roce 2015 přetrvál na přibližně stejné úrovni (83 %). Rovněž s tím, že oběti domácího násilí se obvykle stavají „puty“ nebo „backory“, které si nechají vše lbit, souhlasily v roce 2001 více než tři pětiny respondentů (61 %), tento podíl se v roce 2006 nepatrně zvýšil (68 %), aby v roce 2015 prudce klesl (41 %).

Jinou otázkou je, co si lidé myslí o řešení problému domácího násilí v čase. Graf 4 ilustruje vývoj v postojích vůči řešení problému domácího násilí v letech 2006 a 2015.

Graf 4: Hodnocení řešení problému domácího násilí – Řekl/a byste, že v současnosti, v porovnání se situací před pětiletí... (vývoj v letech 2006 a 2015, relativní četnosti)

O tom, že se o problému domácího násilí mluví více než před pětiletí, byla v obou letech (2006 a 2015) přesvědčena naprostá většina respondentů, nicméně v roce 2006 jich bylo o něco více (89 %) než v roce 2015 (81 %). Podíl respondentů přesvědčených o větší dostupnosti pomoci obětem domácího

násilí v roce 2006 (74 %) je srovnatelný s podílem z roku 2015 (73 %). Nejvýraznější změna se týká přesvědčení o nárůstu objemu činnosti, které se pro řešení domácího násilí dělají. Podíl respondentů hodnotících příslušné tvrzení kladně v roce 2006 (68 %) klesl v roce 2015 o jedenáct procent (57 %). Uvedené zjištění lze interpretovat různými způsoby. O domácího násilí se může mluvit méně, takže je i pomoc vnímána jako menší, případně si veřejnost zvykla na to, že se o domácího násilí více mluví, více se toho pro oběti dělá. Jelikož žádný další nárust problému nebyl vnímán, mohla veřejnost hodnotit vývoj mezi lety 2006 a 2015 jako pokles toho, že se něco pro jeho potírání provádí.

Závěr

V úvodu jsme zmínili, že pro sociální práci je důležité, aby dokázala jako instituce nalézat způsoby řešení sociálních problémů, což mimo jiné vyžaduje mít k dispozici dostatečný soubor vědění o daném problému. V textu jsme nastíhli aktuální rámec toho, jak je domácí násilí vnímáno veřejností, a rovněž, pokud to bylo možné, porovnali vývoj postojů a názorů v čase. Veřejnost je součástí řešení problému, stereotypy, případně související bariéry pomoci naznačují, s čím se řešení v rámci sociální práce mohou potýkat.

Dobrou zprávou je, že domácí násilí nemá ve společnosti legitimitu, alespoň tak respondenti tvrdí, a současně se vymezení domácího násilí v klíčových bodech a znacích blíží užívanému odbornému vymezení. Pod definici domácího násilí veřejnost dokáže zahrnout různé formy domácího násilí. Přestože mnozí nejsou přímými účastníky násilí, setkávají se s ním v různých podobách ve svém okolí. Důležité je, že přestože veřejnost vř, co domácí násilí je, nedokáže ho v konkrétních situacích rozpoznat. Lidé váhají, zdali se v daném případě o domácí násilí jedná, či nikoliv, což má značný paralyzující účinek na jejich jednání a identifikaci konkrétních případů. Ta je předpokladem toho, že se přistoupí k hledání řešení. Přestože je domácí násilí odmítáno a očekáván je širší rámec pomoci, konkrétní řešení lidé hledají v rámci svého blízkého okruhu a možnosti, které mají „po ruce“, obřázení se na vnější svět institucionální pomoci je až možností druhou v pořadí. Uprřednostňována je spolupome. Komplikovaná identifikace domácího násilí stojí pravděpodobně za řadou skrytých případů a neodhalených lidských soukromých dramat.

Veřejné mínění je součástí sociálního problému. Sociální práce mřící vyhnadně k ohroženým osobám může toto širší prostředí identifikace jvu snadno přehlédnout. Domáci i partnerské násilí má v naší společnosti nejčastěji podobu psychologického násilí, které někdy vystupuje v kombinaci s některou jinou formou násilí, nejčastěji fyzickou. Nicméně v rozlišování forem násilí se veřejnost, a patrně i ohrožené osoby málo orientují, proto je na místě jim nabízet takovou pomoc, která jim pomůže se více zorientovat a pojmenovat to, čím procházely či procháží. Veřejné mínění do značné míry legitimizuje působení sociální práce. Současně je i limitem pomoci. Vedle již zmíněné rozostřené identifikace jvu ho provází na veřejnosti uplatňovaná stigmatizace ohrožených osob. Je na ně nahlíženo s nedůvěrou, a to zejména v situacích, kdy zůstávají déle (či nadále) ve vztahu s osobou násilnou. Tento moment vytváří prostor pro značné nedorozumění. Nepochopení důvodů, které znemožňují osobě ohrožené se ze vztahu vymanit, které ho udržují při životě řadu let, jsou pro okolí nepochopitelné a kolidují s představou o nutnosti radikálního řešení, kterým je odchod od násilníka po prvním vážném incidentu. V řadě případů jsou domácímu násilí přítomny děti, veřejnost tento fakt vnímá a považuje za závažný, s mnoha důsledky. Sociální práce by si měla povšimnout i dětí, které asistují u projevu domácího násilí, a pracovat s dětskými pojetími, která nebýla součástí našeho dotazování, sejejně jako mnohých jiných. Také orientace vyhnadně na „chudé“ rodiny nevystračí, domácí násilí, jak se ukázalo, postihuje celé sociální spektrum.

Konflikt se sociální prací může nastat ohledně představ, že zjištěný problém vyřeší někdo z okolí sám „domlouvou“ záúčastněným stranám. Na jednu stranu tak může být okolí zainteresováno do řešení, na druhé straně svou nízkou kompetenci kapacitou může situaci spíše konzervovat než vyřešit. Toto poukazuje na potřebu pojetí sociální práce zohledňující i rodinné a sociální síte ohrožených

osob, svépomoc, ale také i práci přímo s násilnými osobami. Zdá se, že tabuizace domácího násilí je stále značná, na čemž se podílí i skutečnost, že veřejnost (a s ní i participant i domácího násilí) tápou v tom, kde jsou hranice domácího násilí, co lze za domácí násilí považovat a co ne. Obtížnost správného rozpoznání a pochopení tak stojí za delší dobou skrytosti jevu, kdy se čeká, až přesáhne určitou hranici a stane se evidentní například skrze následky po fyzickém napadení. Pochybování ohledně správného rozhodování v tom, co je a co není domácí násilí, je v souladu s voláním veřejnosti po dalších informacích.

Z hlediska posunutí postoju a názoru v čase jsme zaznamenali, že veřejné mínění odměřá řadu stereotypů, některé z nich ale přetrvávají. Oslabeny byly stereotypy, že domácí násilí je jen ojedinelým jevem týkajícím se chudší části populace, že nemá vliv na děti žijící v domácnosti, kde také veřejnost nesměšila jako o jednotlivé skupině osob podobných charakteristik, které lze velmi snadno rozpoznat. Nemalé procento respondentů je přesvědčeno o určitém spojujícím „oběti“ na její situaci, protože si jednoduše nechává situaci lbit. Důvody, proč ohrožené osoby zůstávají dále ve vztahu, jsou obřížně pochopitelné, podporují „zdravému rozumu“ věšiny. Pocity, pohnutky a důvody setrvání obětí ve vztahu s násilnou osobou jsou pro veřejnost nerosozumitelné. To je výzvou pro kvalitativní výzkum, poukázání na komplikované strategie ohrožených osob a porozumění překážkám, které jim v ukončení domácího násilí brání.

Legitimitu intervencím zvenčí dodává představa, že stát a společnost (blízká rodina, známi a přátelé, odborná veřejnost) jsou považováni za důležité prvky pomoci osobám ohroženým domácím násilím, nikoliv však jediný. Limitem je již zmíněná obřížná rozpoznatelnost domácího násilí a obtížně při hledání pomoci z pozice role ohrožené osoby. Sociální práci napomáhá postupná detabuizace sociálního problému, například to, že vzrostlo vědomí o nutnosti zásahu okolí či intervenci ze strany státu, že problém získal veřejný charakter, že došlo k častějšímu odnětí „viny“ na straně ohrožených osob, že se pomoc orientuje na ohroženou osobu. Zdá se, že pojetí pomoci napomáhají i vysoká očekávání na straně veřejnosti, která sleduje, jak se o problému a pomoci mluví a co se vlastně ohroženým osobám a jejich blízkému okolí nabízí. Otázkou je, zdali to, co se nabízí, postičuje.

Použitá zdroje

- BURIÁNEK, J., PIKÁLKOVÁ, S., PODANÁ, Z. 2014. *Násilí na mužích: sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.
- BURIÁNEK, J., KOVARÍK, J., ZIMMELOVÁ, P. 2006. *Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech*. Praha, Kroměříž: Titon.
- ČIRTKOVÁ, L. 2008. *Moderní psychologie pro praxičky: domácí násilí, stalking, predikce násilí*. Praha: Grada.
- ČIRTKOVÁ, L., VLÁČIL, D. 2016. Odměna pro třepivé čtenáře. In: VOJTÍŠKOVÁ, M. *Mléni bolí*. Praha: Guideline, s. r. o., 240–256.
- HERMAN, J. L. *Trauma and Recovery. The Aftermath of Violence – From Domestic Abuse to Political Terror*. New York: Basic Books.
- KISSOVÁ, B., LUKÁŠOVÁ, R. 2016 (v tisku). Pojetí domácího násilí osobami ohroženými. In: TOPINKA, D. (Ed.). *Domácí násilí z perspektivy aplikovaného výzkumu. Základní fakta a výsledky*. Ostrava: SocioFactor.
- MILLER, S. L. 2005. *Victims as Offenders: The Paradox of Women's Violence in Relationships*. New Brunswick, New Jersey, and London: Rutgers University Press.
- MULLENDER, A. 2002. *Rethinking Domestic Violence: The Social Work and Probation Response*. London: Routledge.

MUSIL, L. 2013a. Challenges of Postmodern Institutionalisation for Education in Social Work. In: MATULAYOVÁ, T., MUSIL, L. (Eds.). *Social Work, Education and Postmodernity. Theory and Studies in Selected Czech, Slovak and Polish Issues*. Liberec: Technical University of Liberec, 10–72.

MUSIL, L. 2013b. Identita oboru sociální práce. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 131–133.

PIKÁLKOVÁ, S. 2004. *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika. Příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině* [online]. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky. [30. 5. 2016]. Dostupné z: http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/200_04-200oppr%20zformarovany%20text%204%20pro%20hsk.pdf

STEM pro Bily krub bezpečí a Philip Morris ČR. 2006. *Domácí násilí II. Shrnutí základních výsledků reprezentativního výzkumu pro občanské sdružení Bílý krub bezpečí a Philip Morris ČR, a. s.* [online]. [19. 2. 2016]. Dostupné z: https://www.stem.cz/wp-content/uploads/2015/12/1145_860.pdf

STEM. 2006. *REPREZENTATIVNÍ VÝZKUM 2006 – STEM* [online]. [30. 5. 2016]. Dostupné z: <http://www.domacinasil.cz/statistiky/reprezentativni-vyzkum-2006-stem/>

STEM. 2001. *REPREZENTATIVNÍ VÝZKUM 2001 – STEM* [online]. [30. 5. 2016]. Dostupné z: <http://www.domacinasil.cz/statistiky/reprezentativni-vyzkum-2001-stem/>

ŠEVČÍK, D., ŠPATENKOVÁ, N. a kol. 2011. *Domácí násilí: kontext, dynamika, intervence*. Praha: Portál.

TOPINKA, D., VEDRA, V. 2016. Řeč čísel aneb oraznily nad dotazníky. In: VOJTÍŠKOVÁ, M. *Mléni bolí*. Praha: Guideline, s. r. o., 200–237.

